

TA MEA
9/5/80

ΝΕΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ (11) - ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΡΟΝΑΣ

Οἱ ποιητές πού ἠδελαν νά σῶσουν τήν κοινωνία («ἔφαγαν τά μούτρα τους»)

Μιά «κλασική» δημοσιογραφική συζήτηση με τον Γιώργο Χρονά οδηγεί σ' ένα κείμενο δίχως συνέχεια, που ως ένα βαθμό αναίρει το διάλογο για να γίνει πιο πολύ μονόλογος γύρω από τα πράγματα που τον κεντρίζουν. Έτσι στη θέση των ερωτήσεων, που έδωσαν αιχμές για το λόγο - πρόκληση του νέου ποιητή μπήκαν σαν συνθετικά στίχοι — σίγουρα μ' ένα στοιχείο προσωπικής αυθαιρεσίας — οι στίχοι εκείνοι που θα μπορούσαν να έχουν προκαλέσει τις ερωτήσεις, από «Τά ἀρχαία δ ο ἔ φ η», έκδοση όπου συγκεντρώνονται τα τρία πρώτα βιβλία της ποιητικής δουλειάς του Γιώργου Χρονά.

Την προλογίζει αρχίζοντας μ' αυτά τα λόγια:

«Σπεύδω προτού γεράσω, να συγκεντρώσω σ' αυτό το βιβλίο τίτλους και θέματα που σε διάφορες εκδόσεις δημοσίευσα, με μία μονάχα πρόθεση, να εκτεθώ — για την αμέλεια μου αυτή — αφού δε φρόντισα να απορρίψω μερικά (άρκετα) και διαγράψω άλλα (άρκετα) για να δείξω πως τάχα είμαι, κι' εγώ, σκεπτόμενο πρόσωπο σοβαρό, αφού ξέρω αυτή την τέχνη — του αφαιρείν.

Όνομάζω «Τά αρχαία βρέφη» προσωπικό μου κεντάφιο. Κεντάφιο τριάντα ενός χρόνων...»

***

«...Οἱ μέτοικοι σ'α καμιόνια θά ψάχνουν για κατάλυμα
'Η στην 'Αθήνα ή στην 'Αλεξάνδρεια ή στη Ρώμη
Στην πόρτα ο κλόουν ή ο 'Αλκιδιάδης
Στην πόρτα ο Καδάφης ή ο Μάρκος Βαμβακάρης
Στην πόρτα ο Καρονταρέλλι ή ο Παβέζε...»

«Θά ἦμον μάλλον κακός ἐκτιμητής τῶν ἐπιρροῶν μου ἂν ἔλεγα μόνον ὀνόματα σάν τηλεφωνικό κατάλογο. Μπορεῖ νά μ' ἔχει ἐπηρεάσει μιά μουσική φράση πού ἔχω ἀκούσει στό δρόμο, μιά φράση τῆς «Εὐδοκίας» τοῦ Δαμιανού. Ἐκασά μιά ἐποχή παρέα μέ τόν Μιχάλη Κατσαρό, πού εἶναι ἕνας πρίγκιπας τῶν Τεχνῶν, καθῆλου λησμονημένος καί πολύ νέος. Θάλεγα ὅτι ἀνῆκε σέ μιά 'Αθήνα — Νέα Ὑόρκη. Καί μιά ἐποχή ἔκανα παρέα μέ τόν Νίκο - 'Αλέξη 'Ασλάνογλου. Αὐτοί εἶναι ἄνθρωποι, μέ τούς ὁποίους μίλησα, ἦταν καφέ μαζί. Ἐμίλησα καί μέ τόν Νίκο Γκάτσο καί μέ τόν Χατζιδάκι.

***

«...Μέ ὑστεροβουλία μελέτησαν τίς πράξεις μου
Στά διφορούμενά μου εὐθὺς ἔδωσαν ἀπάντηση
Στό Πραιτώριο
Στόν Καϊάφα
Στό ἔκτακτο στρατοδικεῖο...»

«'Αν πρέπει ν' ἀναφέρω κάποιον πού μ' ἀρέσει μόνιμα εἶναι ὁ Καδάφης. Μ' ἀρεσαν κι' ἄλλοι ἄλλα δέν μ' ἀρέσουν πῶς. Μ' ἀρεσε ὁ

Ἐμπεϊρικός, ὁ Ἐγγονόπουλος. Τόν Καδάφη τόν θεωρῶ μεγάλο μαίτρ στό χρηματιστήριο τῶν ἀξιών καί κύπτω τήν κεφαλή ὑπό τόν Καδάφη.

***

«...Στή συνάντηση τῶν ἐπτὰ ἢ τῶν ὀκτῶ
Στό λιμάνι τῆς Ὀυτίας
ἢ
Στό σταθμό τῆς Κορίνθου...»

«Ἐχω μανία μέ τόν τόπο καί τὸ χρόνο. Τόποι καί χρόνοι πού ποτέ δέν εἶναι τυχαῖοι. Ὅρα 8 βραδυνή. Εἶναι ἡ ὥρα πού κλείνουν τὰ μαγαζιά, σέ 5 λεπτά δίνονται τὰ πιό πολλὰ ραντεβού. Ἡ κίνηση τῆς πόλης. Τὸ ἐγκλημα στήν Γ' σελίδα. Ἐκτιμῶ πῶς πολλοὶ ἕνα τηλεγράφημα πού ἔρχεται ἀπὸ τίς Φιλιππίνες ἢ

Τῆς Μ. ΠΟΛΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

ἀπὸ τήν Μπανγκόκ ἢ τὸ Σάν Σαλβαδόρ, ἀπὸ ἕνα βιβλίο. Ἄγαπῶ αὐτὸ τὸ ζωντανό, ἔστω καί ἐλεγχόμενο, ἀπὸ τὰ πρακτορεῖα εἰδήσεων. Κι' ὄλο αὐτὸ τὸ κλίμα τῶν δημοσιογράφων εἰδωμένο μέσα ἀπὸ μιά δημοσιογραφία, ὄχι μέρας, ἀλλὰ ἐτῶν ἢ ἐποχῶν.

***

«...Τῆ μέρα πού ἦρθα καί σέ
κάτω στό Πέραμα μέ τούς γέροντες
στή θάλασσα νά βρίζεις τήν κάμαρα
πού σέ γέννησε καί τόν Ξερόη...»

«Εἶναι ἡ δευτέρη ἐκλογική περιφέρεια, ὅπως συνηθίζω νά λέω. Δέν ἠθελα νά κάνω ποίηση, ἠθελα ἀπλῶς νά συγκροτήσω τὸ χώρο πού ἔζησα. Τὸ Πέραμα, τόπος πού πήγαινα μαζί μέ τούς γονεῖς μου, εἶναι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού συχνά χρησιμοποιῶ. Μ' ἀρέσει νά ἀσχολοῦμαι μέ πράγματα πού ξέρω, ὄχι ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ξέρω καλά, ἀλλὰ μπορῶ νά τὰ στήσω σ' ἕνα χώρο σκηνικό, ἐνδυματολογικό. Ξέρω τίς ὁμιλίες τους καί πιστεύω σ' αὐτούς. Ἐχω δεῖ ἄνθρώπους νά βγαίνουν οἰκογενειακά ἀπὸ τὰ ἀποχωρητήρια στό Μοναστηράκι, ἢ μητέρα μέ τήν κόρη κι' ὁ πατέρας μέ τὸ γιό. Τὸ θεωρῶ μὲγάλη σκηνή...
Τὸ περιβάλλον πού ζῶ καί τὰ αἰτί-

μάτά του εἶναι σέ κριτική μέσα σ' αὐτὰ πού κάνω, ἂν καί εἶμαι παιδί τοῦ ρεαλισμοῦ, δηλαδή δέν ἀγαπῶ τίς κραυγές καί τίς φωνές. Ὅλα τὰ πρόσωπά μου εἶναι ἥρεμα, ὅπως κάποιοι πού παρακολουθεῖ τὸ «Λά Στραντῶ».

***

«...Σέ ποιὰ πλατεία, σέ ποῖο σινεμά πρῶτευουσας
νά μπῶ καί νά φωνάξω
'Ακέφαλα πτώματα τί ἐπιμένετε
νὰ χτενιστεῖτε...»

«Φωνάζει μιά κομμάτρια, σ' ἄλλο κομμάτι μπορεῖ νά μιλάει σάν τόν Εὐριπίδη, σέ ἄλλο σάν ροκ τραγού-

Τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου τοῦ Γιώργου Χρονά

δι σέ ἄλλο κλασικά. Παίζω μέ ρυθμούς. Εἶμαι συνήγορος τοῦ μέσου ἀνθρώπου. Ἐνας ὑπάλληλος εἶμαι, πού προσπαθῶ νά συγκροτήσω τὸ μυαλό καί τὸ περιβάλλον πού δέν τὸ συγκρότησε ἕνας ἄλλος, ἕνας ὑπάλληλος πού εἶναι κουρασμένος ἀπὸ μιά δουλειά.

Ξέρω ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι πού θέθελαν νά μ' ἀκούσουν πιθανὸ νά μὴ μετὰ διαβάσουν ποτέ. Ἄλλὰ αὐτὸ δέν

εἶναι τὸ αἰώνιο πρᾶγμα πού θέλουν νά ἐκφράσουν τὰ κομμάτια μου; Τὰ βιβλία στήν Ἀθήνα τὰ διαβάζουν οἱ ἴδιοι κύκλοι οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι πού μπαίνουν στά βιβλιοπωλεῖα καί παίρνουν πολλὰ βιβλία. Αὐτοὶ πού πάνε στίς γκαλερί καί στίς διάφορες ἐκδηλώσεις.

Ἐγὼ δέν εἶμαι ἄνθρωπος πού ἀγοράζω βιβλία οὔτε ἐλπίζω ὅτι θά γίνουν ἡ σωτηρία τοῦ ἑαυτοῦ μου. Τὰ σέβομαι καί θαμνάκι αὐτὸ πού εἶπαν οἱ Κινέζοι καί ὁ Νίτσε, ὅτι ἡ τυπογραφία εἶναι σάν τήν πυρίτιδα..

***

«...Στίς μέσα κάμαρες ἐκεῖ πού περνοῦν
Οἱ ὑπόνομοι τῆς Νέας Ὑόρκης
Στίς μέσα κάμαρες ἐκεῖ πού περνοῦν
'Η μάνα σου, ἢ μάνα μου σ'α
μαύρα
Στίς μέσα κάμαρες ἐκεῖ πού οἱ χαμένοι
Παίζουν στήν προέφα καί στό τάβλι

Γιὰ ἕνα τσιγάρο
Γιὰ ἕναν καφέ
Τίς νεκρὲς ἐπιθυμίες τους
'Εγὼ διαλύομαι...»

«Μπορεῖ μιά διαδρομὴ ὡς τὸ σταθμὸ Λαρίσης νά μοῦ δώσει πιό πολλὰ ἀπ' ὅσα μιά ἐπίσκεψη στή διβλιοθήκη. Ἡ ὁ βιβλιοθηκῆριος πού θά μοῦ φέρε τὰ βιβλία νά μοῦ πεί πῶς ἐνδιαφέροντα πρᾶγματα ἀπὸ τὸ τυπωμένο βιβλίο.

Εἶμαι ἀνθρωποφάγος καί ἀνθρωποκεντρικός. Δέν εἶμαι ὁ ἄνθρωπος πού περιγράφει τὴ φύση οὔτε τὰ ζουζούνια. Τὰ πρόσωπά μου μπορεῖ νά εἶναι ὅπουδήποτε ἀλλὰ ἔχουν μιά κοίτη μεσογειακή. Προσπαθῶ νά δημιουργήσω συγκινήσεις ἰσχυρὲς σέ ἀνθρώπους πού εἶναι κουρασμένοι ἀπὸ τὴ δουλειά τους, ἀπὸ τὴ φτώχεια τους, τὴν κακομοιριά ἢ τὴ μιζέρια τους, νά πάθουν ἕνα σόκ. Τὰ πρόσωπά μου καθὼς προχωρᾶνε πετᾶνε τὰ ρούχα τους καί μένουν μὲ τὸν ἀναγνώστη πού καλεῖται νὰ τοὺς παρακολουθήσει.

Δέν ἔχω τὴ φιλοδοξία μέ τὸ νά διαβάσουν τὰ κομμάτια μου νά μάθουν τὴν κοινωνία τῶν Ἀθηνῶν ἢ τοῦ κόσμου.

'Ἄλλὰ νά τοὺς βγάλω ἐξω ἀπὸ τὸ σπῆτι τους τὸ σῶμα τους, νά τοὺς πῶ μερικά πρᾶγματα πού φοβοῦνται καί εἶναι σ'α μυστὸ τους. Ἄν τόχω

κάνει αὐτὸ θά σωθῶ πρώτα ἐγὼ καί μετὰ αὐτοί.

Οἱ ποιητὲς πού ἠλπίζαν νά σώσουν τὴν κοινωνία ἢ τὸν κόσμο «ἔφαγαν τὰ μούτρα τους». Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ πέρασε ἀνεπιστρεπτὴ ὅπως κι ἐκείνη τῶν μποέμ καί τῶν κλοσάρ. Κι' αὐτὸ ὅμως δέν εἶναι ἀπόλυτο. Γιὰ πᾶρτυ μου τὸ λέω. Ἐγὼ τουλάχιστον προσπαθῶ νά ὀργανωθῶ καί νά γράψω μέσα σέ μιά συγκρότηση, ὅχι μέ διάλυση καί ὑποσιτισμὸ. Νά ἐργαστῶ μέ εὐπρέπεια καί ἀξιοπρέπεια.

***

«...ὀνομάζομαι.
Δημήτριος Καπετανάκης ἢ Εὐπόλος ἢ Ἀπολις ἢ Ἀπολλοῦναῖρ ἢ Μπωντλαῖρ ἢ Ρεμπά ἢ Τσαϊκόφσκυ ἢ Ἱερὸς Λόχος, ἢ τὸ Κλάμπ τῶν Μοναχικῶν Καρδιῶν τοῦ Λοχία Πέτερ ἢ Μᾶνος Χατζιδάκις ἢ Πιέρ Πάολο Παζολίνι...»

«Μιά γενιά ἔχει μιά πορεία πού κάπου συγκλίνει. Ὑπάρχουν μεγάλοι μαίτρ σέ κάθε Τέχνη, στή ζωγραφική, τὴ μουσική, τὴν τυπογραφία. Χωρὶς νά σημαίνει πῶς εἶμαι καί τόσο ἐνημερωμένος, ὑπάρχει κάποια παρακμὴ. Διαβάζω μυστητορήματα πού ἦταν ἐπιτυχίες στὴ Γερμανία, τὴ Γαλλία, τὴν Ἀγγλία καί ἀπὸ τὴν πρώτη σελίδα ὑπάρχει μιά ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ χώρου, ἀσχολοῦνται μέ καταγραφή ἀστικῶν θεμάτων. Μοῦ εἶναι ξένο αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ὑπάρχουν ταμπραμέντα στό σινεμά, τὰ ὁποῖα ἐξαφανίζουν τὴν τυπογραφία.

Γιὰ πρώτη φορὰ παρουσίασα Παζολίνι στό βιβλίο μου, ὅταν οἱ ἄλλοι ἔδωσαν προμετωπίδες τοῦ Ἐμπεϊρικού.

Παρ' ὅλ' αὐτὰ σέ ὀρισμένα ἔργα ὑπάρχει μιά φινέτσα, μιά ραχοκοκαλιά, ἕνα ὄλικο. Τὸ ὄλικο πού ἔμένα προσωπικά ἐνδιαφέρει μπορεῖ νά εἶναι ἀσήμαντα πρᾶγματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἐτερόκλητα καί ὑπάρχουν μερικοὶ τεχνίτες πού τὰ πρᾶγματα αὐτὰ τὰ ἐμφανίζουν. Σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους μπορεῖ κανεὶς νά ἔχει μιά ἐμπιστοσύνη χωρὶς νά σημαίνει ὅτι κρατοῦν καί τίς τύχες τοῦ κόσμου σ'α χέρια τους. Μπορεῖ νά τίς κρατᾶει ἢ Ἀραβία μέ τὸ πετρέλαιο... καί ἂν κοπεῖ πιάνῶν ὁ-

λοι οἱ συγγραφεῖς στήν Εὐρώπη νά ζυλιᾶσουν καί ν' ἀναγκαστοῦν νά κάψουν τοὺς πολυσέλιδους «Τάιμς» τῆς Νέας Ὑόρκης...

Μέσα σ' ὅλ' αὐτὰ ὑπάρχουν ὀρισμένα αἰτήματα, φυσικά. Τὰ αἰώνια. Ἡ περιφρόνηση τῶν ἀξιών, ἡ ἄλλειψη ἀξιοκρατίας. Ὑπάρχει ἕνα παράπονο, ὑπάρχει μιά περιφρόνηση ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Δέν ἐλπίζω, ἐγὼ, νά μέ σώσει οὔτε ὁ Κυβερνήτης τῶν Ἀθηνῶν, οὔτε κάποιοι λογοτέχνη προηγούμενοι.

Δὲ νομίζω ὅτι ἡ γενιά τοῦ —30 εἶναι τόσο μεγάλη ὑπόθεση. Ἐνα μπαλλέτο εἶναι πού μέ τὸ θάνατο τῆς Καίτης Μπελίντας μπορεῖ νά ἡσυχάσει.

Τὸ «τυποθεῖτω» γιὰ μένα εἶναι τὸ ἀνάλογο «σταυρωθεῖτω». Δὲ μπορεῖς νά μέ πείσει, προσωπικά ἔμένα καί ἴσως καί τὸν ἀναγνώστη κανένα λεκτικὸ μηχανῆμα καί καμῖα ἐφημερίδα γιὰ τὴν ἀξία κάποιου προσώπου, συγγραφέα, ποιητῆ ἢ ζωγράφου. Προσπαθῶ νά κρατῶ ὑγιή τὴ σκέψη μου ἀπὸ μιά δουλειά πού θά μέ ἀφιονίσει. Θά δῶ αὐτὸ πού μ' ἀρέσει, θά τὸ πῶ στήν παρέα μου πιό πέρα...

Τὶ νά πῶ τώρα, πῶς ὁ Σεφέρης ἦταν μεγάλος ποιητὴς ἢ ὁ Ρίτσος εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ποιητὲς τοῦ κόσμου; Εἶναι συνήματα ὅπως εἶναι ἡ Κόκα—Κόλα. Ἡ Ἑλλάδα ἐξάγει στοὺς ἐξωτερικοὺς ἐκτὸς ἀπὸ πορτοκάλια καί τρεῖς ποιητὲς.

Οὔτε, ὅμως, ὁ Μπόρχες εἶναι ὁ μεγαλύτερος συγγραφέας τῆς Ἀργεντινῆς, οὔτε ὁ Ζενέ τῆς Γαλλίας, οὔτε τὰ ἄλλα ὀνόματα πού ἔχουμε μάθει κι' ἀναμασάμε συνέχεια. Νόμοι τοῦ μάρκετινγκ. Ὑπάρχουν ἑκατοντάδες μικροὶ ὑπάλληλοι καί μικροβιοτέχνες τῆς Τέχνης πού ἔχουν περιφρούς στίχους, περιφρούς θέματα σέ ὀρισμένα σημεία, συγγραφεῖς πού ποτὲ δὲ θά μάθουμε καί πρέπει νά λυτῶμαστε γιὰ αὐτὸ. Ὁ Σαραντάρης π.χ. στήν Ἑλλάδα ὑπῆρξε ἕνας ἐξαιρετικὸς γενικάτος ἀνθρώπος καί ἄλλοι τῆς γενιάς του θριάμβευσαν ἐνῶ αὐτὸς χάθηκεν.

***

«...Παρακαλῶ, ζητῶ σ'α χαρτιά σας ἐπάνω
Νά γράψετε ἀπλῶς
'Υπῆρξεν ἐπικοῦρειος μαθητῆς
ἕκ Περάματος»